

Gårdsnytt

Enebybergs Gårds Förening
I/2020

RENOVERINGEN

Ordföranden har ordet

Det tog många möten och samtal med Danderyds kommun och Djursholms AB. Men i början av december kom arbetet igång: Den efterlängtaade renoveringen av Enebybergs Gård kunde börja.

Allt ska vara klart i juni, så vi kan hålla vår traditionsenliga midsommarfest i den då förhoppningsvis grönskande trädgården. Det blir ett bra tillfälle att fira gårdens nya liv. Så är det i alla fall tänkt och än så länge verkar tidplanen hålla.

Enebybergarna har fått vänta alltför länge på att återfå gården i användbart skick. Snart kan den användas som det varit tänkt ända sedan den förra renoveringen för 40 år sedan – som en naturlig samlingsplats för orten, föreningslivet, fester och andra sammankomster. Och varför inte kommunens sammanträden? Det behövs.

Föreningen har under många år balanserat på gränsen för vad en liten styrelse och några få aktiva klarar av. En förening ska byggas underifrån och vila på medlemmarnas vilja och intresse. Men det har ändå varit svårt att engagera funktionärer och frivilliga ta ansvar för och hålla i olika aktiviteter. Trots det har vi än så länge klarat av att arrangera midsommarfirande, julgransplundring, trädgårdsfest, utflykter, studiebesök och mycket annat.

Men nu står föreningen inför ett generationsskifte. Flera av medlemmarna i den nuvarande styrelsen planerar att lämna sina poster i år eller nästa år. Vi saknar en redaktör för Gårdsnytt. Några föreningsveteraner i den grupp som delar ut Gårdsnytt vill också stiga av. Så det behövs nytt blod, nytt engagemang, nya idéer och nya krafter som kan ta del i planeringen och genomförandet av en mängd olika viktiga uppdrag. Alla som kan hjälpa till med att aktivera föreningen är därför mer än välkomna att dra sitt strå till stacken. Det finns massor av kul och spännande uppgifter:

- Har du lust att hålla i föreningens allra mest populära och välbesökta arrangemang, midsommarfirandet? Du kommer garanterat att möta en massa glada och tacksamma Enebybergare.
- Vad sägs om att bli redaktör, eller ingå i en redaktionsgrupp, som tar ansvar för Gårdsnytt?
- Vilka vill arbeta med att systematisera föreningens arkiv, bildsamling och husdokumentation?
- Vem vill se till att vi syns och är aktiva på Facebook?
- Vi kan samla en grupp som vill skriva något som ofta är efterfräгат – en ”riktig” bok om Enebyberg?
- Eller... du har kanske egna idéer och förslag på vad du själv skulle vilja göra för föreningen?

Listan kan göras hur lång som helst. Det finns massor av små och stora uppgifter som bara väntar på att någon tar tag i. Ibland behövs det någon som kokar kaffe eller

bär bord och stolar. Ibland behövs det någon som är värd för en cykelutflykt eller studiebesök. Ibland behövs det någon som följer och avrapporterar det som berör Enebyberg i kommunpolitiken.

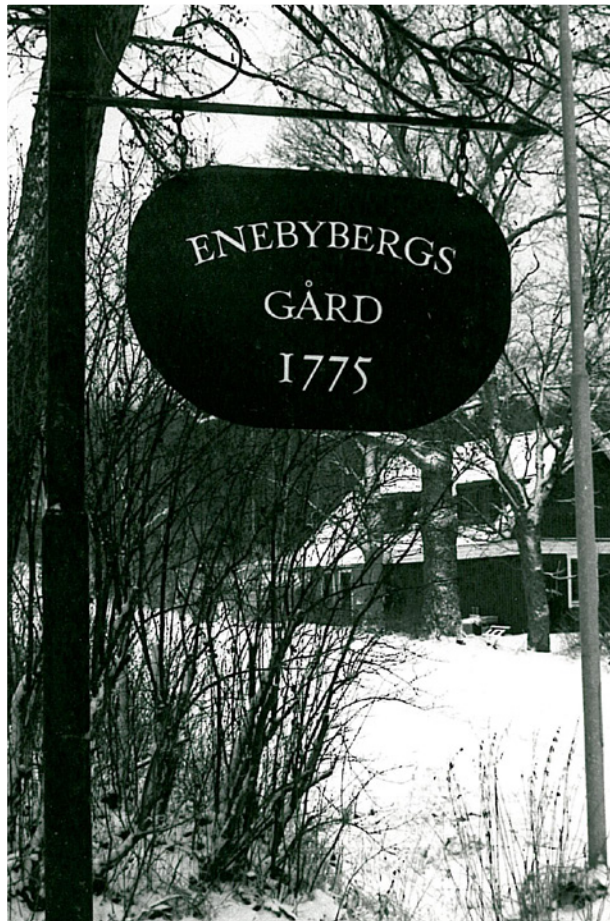
Allt detta, och mycket annat, kan vara både stimulerande och roligt för den som vill fördjupa kunskapen och känslan för vårt samhälle.

Enebybergs Gårds Förening bildades efter intensivt opinionsarbete i Enebyberg, som en direkt konsekvens av att gården renoverades. Föreningen har alltid byggt på en hembygdskänsla och gården har under fyra decennier varit en sammanhållande mötesplats och centrum för samhällslivet i Enebyberg.

Se därför dessa ord som ett upprop till gamla och nya föreningsmedlemmar att bidra till föreningens och Enebybergs framtid, genom att fortsätta en lång tradition av engagemang. Jag hoppas att året 2020 kan bli en nystart för föreningen, med stor aktivitet i en nyrenoverad gård.

Enebyberg och gården behöver sin hembygdsförening!

Carl Johan Gezelius

En gård med historia

Även gamla hus har en gång varit nybyggda och bär på en historia. För Enebybergs gård börjar historien i mitten av 1770-talet. Bryggaren Anders Jonason Berg lät då bygga ett nytt boningshus några hundra meter från den gamla byn, som låg i närheten av korsningen vid den nuvarande Gamla Norrtäljevägen och Slättervägen. Byns rötter kan följas tillbaka till järnåldern och namnet Eneby är dokumenterat sedan 1323.

Bryggare Bergs nybyggda gård var ett envåningshus som bestod av en förstuga, en större sal, ett kök och ett rum utmed södra gaveln och två rum utmed den norra. Det är en planlösning som stämmer ganska bra med den nuvarande rumsindelningen. Huset var knuttimrat och falurött.

Berg behöll gården i bara ett par år, och efter flera ägarbyten köptes den år 1782 av kronobageridirektören Petter Sjöberg, som slutförde arbetet med en övervåning. Han gav huset en vitmålad fasad. Snart kläddes taket plåtar och det uppfördes två flyglar öster om huvudbyggnaden. Troligtvis anlades allén vid ungefär samma tid.

Sjöberg dog 1792. Därefter följer en lång rad med ägarbyten fram till sekelskiftet 1900, då Knut Alfred Kihlberg köpte Enebybergs gård. År 1906 övertog hans brorson, Ernst Kihlberg, gården. Han grundade Enebybergs villastad och styckade av mark från gården. Avvecklingen av lantbruket skedde successivt under 1900-talet, när skog, åker och betesmark ersattes med villabebyggelse.

Enebybergs gård, som alltså hade sin glansperiod under 1800-talet, var länge ett levande lantbruk med uthus, bodar och magasin, stall, ladugård, svinhus, jordkällare, smedja, bränneri, trädgårdar och personalbostäder. Omkring år 1920 lät Ernst Kihlberg renovera huset, men storhetstiden var snart förbi. År 1943 flyttade den sista jordbrukaren från gården, även om jordbruksmarken hölls öppen ytterligare många år. Men i takt med att villasamhället trängde sig allt närmare in mot gården accelererade förfallet. Med tiden var byggnaden så nedgången att det fanns långt gångna planer på att riva huset. Men det överlevde, mycket tack vare en stark opinion i Enebyberg.

Samlingsplatsen

År 1974 övertog Danderyds kommun Enebybergs gård, som då under ett tiotal år hade ägts av byggföretaget Skånska Cementgjuteriet (som numera heter Skanska). En byggnadshistorisk undersökning, som gjordes 1975, visade att det ännu fanns möjlighet att rädda byggnaden. Efter flera utredningar beslöt kommunen att rädda den för nutiden och framtiden, och med respekt för gårdens historia och särart. 1700-talet behölls, men i en tappning som skulle klara 1900-talets krav på en fungerande offentlig samlingslokal.

Även de båda flyglarna fick nytt liv. De var nedgångna, men sågs som en viktig del i hela gårdskaraktären. Den södra flygeln gick att rusta upp, medan den norra var i så dåligt skick att den fick ersättas av ett nytt hus. Båda flyglarna används nu som bostäder och ger därmed liv åt gårdsmiljön även när det inte äger rum några aktiviteter i själva huvudbyggnaden.

Så gott som alla andra byggnader som tillhört gården revs när Skånska Cementgjuteriet uppförde hundratals kedjehus i det stora bostadsområdet Eneby Gärd. Betesmarker ersattes av trädgårdstomter och vägar. Men den som söker minnen kan ta del av några minnesskyltar som berättar om livet på gården med alla dess byggnader och verksamheter.

Den 6 juni 1978 var en festdag i Enebyberg. Gården hade räddats och kunde åter få liv, även om den inte längre var centrum i ett jordbruk. Den var redo att möta framtidens Enebybergare, en roll som den har haft sedan dess. Även om nyttjandet har varierat har Enebybergs gård varit en naturlig samlingsplats för samhällets bröllops- och födelsedagsfester, föreningsmöten och andra sammankomster. Här har det serverats god mat, skålats, dansats och sjungits. Här har föreningen byggt traditioner och bjudit in samhället till midsommarfester och julgransplundringar. Här har kulturen, med författare, skådespelare och musiker, haft en given plats. Här har det hållits föredrag och debatterats. Här har Enebybergs skolbarn fått lära känna sin lokala historia och här av politiker mött sina väljare.

Men tiden påverkar ett gammalt hus som lever i allmänhetens tjänst. 40 år av evenemang och aktiviteter sätter sina spår. Så i mitten på 2010-talet väcktes frågan om en upprustning igen. Och nu, efter många års väntan och förberedelser, är det till sommaren 2020 dags för återinvigning.

Den 6 juni 1978 firade Enebyberg att gården hade renoverats och kunde återinvigas. Till sommaren är det dags igen.

Lång väntan inför renoveringen

Renoveringen av Enebybergs Gärd påbörjades strax före jul 2019. Då inleddes den sista fasen i en lång process som hade pågått i ungefär fem år.

Behoven var uppenbara, men gården befann sig i en fas av väntan. Det fanns många önskemål, byggregler och antikvariska önskemål att ta hänsyn till. Dessutom måste ägaren, Djursholms AB, fastställa en budget. Planeringen gjordes om flera gånger. Ett par upphandlingar avbröts och det var länge ovisst vad som egentligen skulle ske. Hur omfattande skulle renoveringen bli, om den alls blev av? Skulle det byggas ett fullvärdigt tillagningskök så man kunde bedriva riktig restaurangverksamhet, eller skulle det bli ett så kallat mottagningskök där man får arbeta med mat som lagades någon annanstans? Det skissades på nödutgångar och en ny trappa från övervåningen. Hur skulle uppvärmning och ventilation lösas?

Aktiviteten i huset hade sjunkit. Krögaren, som hållit byggnaden öppen för fester och andra sammankomster,

hade lämnat gården. Och Enebybergs Gärd Förening hade fått lämna sitt vindskontor och flyttat in i tillfälliga lokaler.

Men när renoveringsbeslutet väl var taget gick det fort. Upphandlingsunderlaget, med ritningar och krav, blev klart under sommaren. Djursholms AB lade en tidplan, med målet att det skulle vara möjligt för föreningen att arrangera sitt traditionsenliga midsommarfirande i gårdens trädgård. Kommunen beviljade bygglov och ägaren upphandlade en entreprenör.

Nu inleddes en fas av "demontering". Det är ett bättre ord än att "riva". För det gäller att vara försiktig och inte förändra eller förstöra mer än nödvändigt. Därför har ägaren har även denna gång lagt stor kraft på de byggnadshistoriska frågorna och kopplat en byggnadsantikvarie till projektet.

Ett pussel av detaljer och beslut

En renovering av en gammal byggnad kan på många sätt liknas vid ett pussel där resultatet – den färdiga bilden – är tydlig men pusselbitarna – alla löpande beslut – är otydliga. För man vet aldrig vad som göms bakom de olika putslagren, tapeterna och golven. Ibland döljer de nyare skikten också sådant som kan få komma tillbaka i ljuset.

Detta gäller naturligtvis även för Enebybergs gård. I den stora salen på andra våningen fanns till exempel

”

Huset ska inte stå tomt och öde. Vi gör allt det här för att gården ska kunna leva och vara en naturlig samlingspunkt i Enebyberg.”

– Pelle Bengtsson,
förvaltare

Stora salen innan renoveringen.

ett äldre trägolv. Det är visserligen inte gårdens originalgolv, men ger en helt annan karaktär än det relativt moderna parkettgolv som lagts in på senare år. Det slipas nu upp och får nytt liv. Detsamma gäller dock inte golvet i köket och kammaren innanför. Där har istället de gamla golven tagits bort och grävdes ur så man kan laga grundstockarna och skapa utrymme för avlopp och andra ledningar.

”

Även om inte allt det gamla kommer att synas, så ska vi försöka bevara så mycket som möjligt under de nya ytorna.”

– Sofia Otterheim,
projektledare

En gammal tidning, en sko och en grov slev. Minnen från äldre tider kommer fram när gömda skrymslen öppnas.

Minnena gör sig påminda

Gården är alltså resultatet av närmare 250 år av anpassning, påbyggnad, ombyggnad, slitage, underhåll och olika behov. Byggteknikerna ha varierat, liksom materialval, stilideal och krav. Byggnaden har under alla dessa år utvecklats och förändrats tillsammans med alla de människor som har levt i, och använt, den. Vi har alltså i en mening ett hus med stomme och anor från mitten av 1770-talet, men som även har präglats av olika faser och ideal under 1800-, 1900- och 2000-talen. Det är en förutsättning för renoveringsarbetet.

Någon gång i husets ungdom fick det en andra våning och nytt tak. De liggande stockarna kläddes med målad

panel, i enlighet med den tidens stilideal. Med tiden drogs det in vatten, avlopp och elektricitet. Kakelugnar murades upp och rumsindelningen förändrades. Så har det fortsatt. Helheten har på många sätt hållit sig lik under seklen, men mängder av detaljer har förändrats.

Det visar sig när man börjar titta bakom ytorna. Även Enebybergs gård bjuder på många hemligheter som kommer i dagen bakom putsen, under golvrädorna och på vinden. Ombyggnaden bjuder på ständigt nya överraskningar. Seklen gör sig påminda i färger och tapeter, rester av takmålningar, igensatta dörrar, paneler, murstockar, dolda golv, ledningar och rör.

Nio ton

”byggmästarfyllning”

Kvarglömda föremål dyker upp i gömda skrymslen. Och ett gammalt hus innehåller även massor av bråte. Trossbotten på vinden gömde nio ton ”byggmästarfyllning” – gammal puts, tegel, kasserat virke och annat skräp – som fick sugas ut ur huset.

Någonstans låg en gammal sko. Under köksgolvet hittades benrester av djur. Några tak dölde rester av utsmyckningar och takmålningar. På vinden finns utsmyckade takstolar. Toaletten på bottenvåningen stod på betongkonstruktion och i bjälklaget mellan de båda våningarna upptäcktes några kraftiga stålbalkar.

Allt detta, och mycket annat, måste hanteras. Lutande golv och sneda väggar sätter ramarna, där varje moment kräver sina egna beslut. Vad döljs bakom takputsen? Håller de bärande stockarna? Var ska man dra rör och

ledningarna utan att det påverkar helheten och intrycket? Hur bygger man moderna toaletterum och sätter rakt kakel i skeva utrymmen?

Arbetet med Enebybergs Gård inriktas alltså på att skapa ett fungerande och levande hus där man tar tillvara på husets egna kulturella värden, särart och historia, men som fungerar i nutiden och framtiden. Känslan av 1700-tal ska finnas kvar, men huset måste samtidigt anpassas för det ändamål som det används. Huset varken

bör eller kan återställas till sin helt ursprungliga karaktär. Den är redan förändrad sedan länge. Men minnena finns kvar och bevaras om det är möjligt. Dessutom undviker man så långt som möjligt moderna byggmaterial om man istället kan använda till exempel linoljefärg och kalkbruk.

”

Upplevelsen är viktig. Huset ska kännas som gammalt och genuint, även om vi följer moderna byggregler. Därför är det viktigt att tänka efter när man väljer material och tekniker.”

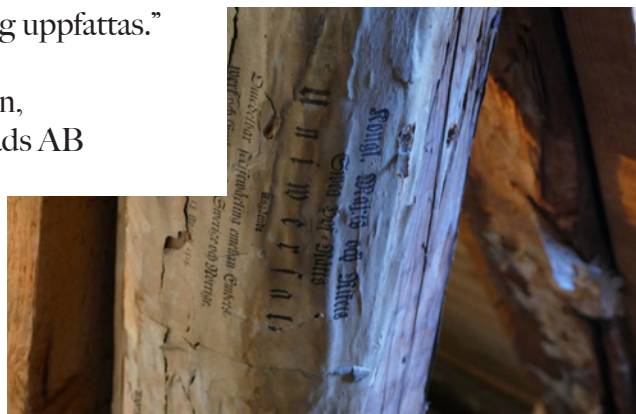
– Sofia Otterheim,
projektledare

”

Det gäller att välja hantverkare med omsorg. Viktigast är nog att hitta bra målare, som kan gamla tekniker och har ett bra öga för hur allting uppfattas.”

– Sten Georgsson,
Winge Byggnads AB

Gammalt hus, men nya krav

Om huset ska fungera som det är tänkt – som en aktiv samlingspunkt där människor möts och umgås – måste det vara tillgängligt och klara nutida krav. Det gäller belysning, brandskydd, elsäkerhet och tillgängligheten för personer med funktionsnedsättningar. Köket måste vara en fungerande arbetsmiljö.

Även ett gammalt hus behöver en god inomhusmiljö. Ventilation och luftgenomströmning måste fungera. Enebybergs Gård får därför ett helt nytt ventilationssystem, som placeras på vinden. Därifrån dras det ventilationsrör till de olika rummen i huset, i

”

Det är något mycket speciellt att arbeta med en gammal byggnad på detta sätt. Renoveringen av Enebybergs Gård är allt annat än ett vanligt byggprojekt.”

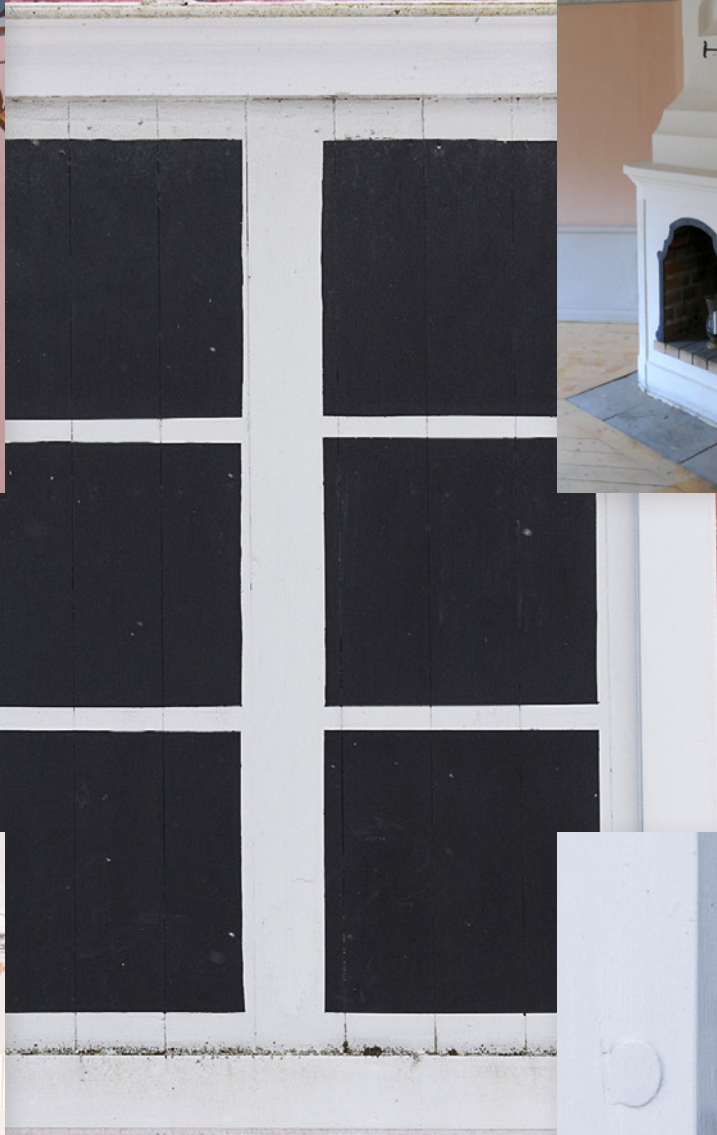
– Peo Karlsson, bygglidare

Köket. 1700-talets stockvägg och 1900-talets kakel.

Takutsmyckning påminner oss om äldre stilideal.

Blindfönster, kachelugnar, lås, målningar, gångjärn och andra detaljer förstärker helhetsbilden av den gamla gården.

Ägaren, Djursholms AB:

”Huset ska vara en samlingsplats”

- Den viktigaste orsaken att renovera Enebybergs gård är att byggnaden även i framtiden ska kunna fungera som en naturlig samlingsplats för invånarna i Enebyberg och resten av kommunen. Det var målsättningen vid den förra renoveringen, när gården räddades på 1970-talet, och det är målsättningen även idag.

Torsten Sjögren (M) är ordförande i Djursholms AB, det kommunägda bolaget som äger gården. Han tillträdde sin post sommaren 2019 och tyckte då att det var hög tid att komma fram till ett positivt avgörande. Planeringen hade pågått i flera år och det fanns ett bra underlag för beslutet.

- Det hade ju inte gjorts något åt byggnaden på många år, så nu fick det räcka med utredningar och planering. Vi ville se till att gården så snart som möjligt åter kunde börja användas till det som den var tänkt - en plats där Enebybergare och andra kan träffas till möten, fester, föreläsningar och mycket annat.

- Just tillgängligheten och öppenheten är viktig. Huset är ju inte bara en byggnad, vilken som helst, som skulle kunna användas som bostad eller kontor. Nej, det är viktigt att det behålls som en plats för möten och social gemenskap, säger han och nämner bland annat det som arrangeras av Gårdsföreningen - till exempel det traditionella midsommarfirandet och julgransplundringen.

Några saker skiljer den nuvarande renoveringen från den tidigare. En är det moderna ventilationssystemet, som kommer att ta hela vinden i anspråk. Men en god ventilation är inte bara bra för inomhusmiljön, när det samlas många människor i lokalerna.

- Nej, om inomhusluften är bra, så minskar också behovet av att öppna fönster. På så sätt läcker det inte ut lika ut mycket störande ljud för grannar och andra i omgivningen.

Torsten Sjögren pekar även på det nya uppvärmningssystemet. Den gamla direktverkande el-uppvärmningen ersätts med en modern och effektiv bergvärmeanläggning.

- Kommunens miljöpolicy säger att vi ska arbeta med miljömässigt hållbara lösningar. Då är bergvärmens en bra teknik, sett i ett långsiktigt perspektiv.

Djursholms AB har ännu ej anlitat någon arrendator eller ansvarig för uthyrning, servering och programverksamhet i huset. Den frågan står på tur att avgöras under våren.

Renoveringen av Enebybergs Gård, 2019–2020

Ägare: Djursholms AB

Förvaltare: Pelle Bengtsson

Projektledare: Sofia Otterheim/Daniel Feyli

Bygglidare: Peo Karlsson

Byggnadsantikvarie: Beata Nordenmark

Byggentreprenör: Winge Byggnads AB

Kalendarium

Enebybergs Gårds Förening kallar till

Årsmöte

Tid: Tisdagen den 17 mars 2020, kl 19.00

Plats: EIFs klubblokal, Enebybergs idrottsplats,
Arholmavägen 33

Efter mötet serveras kaffe. Därefter får vi träffa kommunalrådet Hanna Bocander, som ska berätta om aktuella frågor i kommunen och Enebyberg.

På dagordningen står bland annat val av styrelse.

Föreningen står inför ett generationsskifte och behöver ett tillskott av nytt blod. Flera av de nuvarande styrelsemedlemmarna hade egentligen tänkt att trappa ner, men står nu ändå till förfogande ytterligare ett år.

Dock – många av föreningens planerade aktiviteter under 2020 blir omöjliga att genomföra om styrelsen inte får stöd i arbetet. Bland annat krävs frivilliga som till exempel kan arrangera midsommarfirandet och andra evenemang, samt hålla i produktion och distribution av Gårdsnytt.

Alla som är intresserade av styrelseuppdrag eller andra uppgifter uppmanas därför att kontakta valberedningens sammankallande Monika Wall, tel 070-441 25 09.

OBS! Eftersom Enebybergs Gård är stängd för renovering äger alltså årsmötet rum i EIFs klubblokal vid Enebybergs IP.

Har du bytt adress?

Sänd e-post till info@enebyberg.com.

Tipsa gärna med din granne om att bli medlem!

Det kostar bara 150 kronor för familj och 100 kronor för enskild medlem.

Enebybergs Gårds Förening och Gårdsnytt

Enebybergs Gårds Förening

c/o Carl Johan Gezelius

Blockstigen 4

182 46 Enebyberg

www.enebyberg.com

info@enebyberg.com | 072-742 68 88

Bankgiro 529-2792

Ansvarig utgivare: Carl Johan Gezelius

Redaktör: Anders Fridell

Grafisk form: Oscar Gezelius

Tryck: Stockholms Lito Grafiska, Danderyd

Bilder: Carl Johan Gezelius samt föreningens arkiv

ENEBYBERGS GÅRDS FÖRENING

www.enebyberg.com